

ירמיהו פרק א

ירמיהו היה נביא, מן הכוהנים אשר בענתות שבארץ בנימין. הוא התמנה לנביא בשנה השלוש עשרה למלך יאשיהו. פרק א עוסק בהקדשת ירמיהו לנביא. הוא מתאר את תגובת ירמיהו למינוי, ומציג את המראות הנבואיים הראשונים שראה עם תחילת דרכו כנביא. לפרק א יוקדשו שני שיעורים.

נושאים ושאלות מכווני למידה:

בפרקנו מתוארת כניסתו של ירמיהו לתפקידו כנביא. מוקד הלמידה בפרק זה יהיה ניסיון להבין את הקשיים העומדים בפני האדם ההופך להיות נביא. הפרק מזמין לנו היכרות מעטה עם האיש ירמיהו, תקופתו ותגובתו לתפקידו החדש. בלימוד הפרק נעמוד על השאלות הללו:

מי היה ירמיהו?

באיזו תקופה פעל?

מהי השליחות שהוטלה על ירמיהו? כיצד הגיב להטלת השליחות עליו?

מה משמעותה של הנבואה הראשונה שבספר - נבואת המראות - והאם היא קשורה להקדשה או עומדת בפני עצמה?

2..... מבנה הפרק

3..... ירמיהו ותקופת נבואתו - פסוקים א-ג:

3..... מבוא לספר - הנביא וזמנו

7..... הקדשת ירמיהו לנביא:

8..... המינוי לתפקיד

15..... נבואת המראות - פסוקים יא-טז:

מבנה הפרק

<p>א דברי ירמיהו בן-חלקיהו מן-הכהנים אשר בענתות בארץ בנימן: ב אשר היה דבר-ה' אלו בימי יאשיהו בן-אמון מלך יהודה בשלש-עשרה שנה למלכו: ג ויהי בימי יהויקים בן-יאשיהו מלך יהודה עד-תם עשתי עשרה שנה לצדקיהו בן-יאשיהו מלך יהודה עד-גלות ירושלם בחדש החמישי:</p>	<p>מבוא לספר הנביא וזמנו</p>
<p>ד ויהי דבר-ה' אלי לאמר: ה בטרם אצורך אצרך בבטן ידעתיך ובטרם תצא מרחם הקדשתיך נביא לגוים נתתיך: ו ואמר אהה א דני ה' הנה לא-ידעתי דבר כי-נער אנכי: ז ויאמר ה' אלי אל-תאמר נער אנכי כי על-פל-אשר אשלחך תלך ואת כל-אשר אצוך תדבר: ח אל-תירא מפניהם כי-אתך אני להצילך נאם-ה': ט וישלח ה' את-ידו ויגע על-פי ויאמר ה' אלי הנה נתתי דברי בפיך: י ראה הפקדתיך היום הזה על-הגוים ועל-הממלכות לנתוש ולנתוץ ולהאביד ולהרוס לבנות ולנטוע:</p>	<p>הטלת השליחות, תגובת ירמיהו</p>
<p>יא ויהי דבר-ה' אלי לאמר מה-אתה ראה ירמיהו ואמר מקל שקד אני ראה: יב ויאמר ה' אלי היטבת לראות כי-שקד אני על-דברי לעשותו: יג יהי דבר-ה' אלי שנית לאמר מה אתה ראה ואמר סיר נפות אני ראה ופניו מפני צפונה: יד ויאמר ה' אלי מצפון תפתח הרעה על פל-ישבי הארץ: טו כי הנני קרא לכל-משפחות ממלכות צפונה נאם-ה' ובאו ונתנו איש כסאו פתח שערי ירושלם ועל כל-חומתיה סביב ועל כל-ערי יהודה: טז ודברתי משפטי אותם על כל-רעתם אשר עזבוני ויקטרו לאלהים אחרים וישתחוו למעשי ידיהם:</p>	<p>נבואת המראות</p>
<p>יז ואתה תאזר מתניך וקמת ודברת אליהם את כל-אשר אנכי אצוך אל-תחת מפניהם פן-אחתך לפניהם: יח ואני הנה נתתיך היום לעיר מבצר ולעמוד ברזל ולחמות נחשת על-כל-הארץ למלכי יהודה לשריה לכהניה ולעם הארץ: יט ונלחמו אליך ולא-יובלו לך כי-אתך אני נאם-ה' להצילך:</p>	<p>דברי חיזוק לירמיהו</p>

ירמיהו ותקופת נבואתו - פסוקים א-ג:

מבוא לספר - הנביא וזמנו

א דברי ירמיהו בן-חלקיהו מן-הכהנים אשר בענתות בארץ בנימן: ב אשר היה דבר-ה' אליו בימי יאשיהו בן-אמון מלך יהודה בשלש-עשרה שנה למלכו: ג ויהי בימי יהויקים בן-יאשיהו מלך יהודה עשרתם עשרה שנה לצדקיהו בן-יאשיהו מלך יהודה עד-גלות ירושלם בחדש החמישי:

[קישור לציר זמן ימי ירמיהו](#)

[חוברת מלווה למידה](#) – באדיבות עדי הולצמן, ביי"ס שק"ד דרכא שדה אליהו

מי היה ירמיהו?

א דברי ירמיהו בן-חלקיהו מן-הכהנים אשר בענתות בארץ בנימן:

שלושת הפסוקים הראשונים של ספר ירמיהו מוסרים פרטים אחדים על הרקע של הנביא ועל תקופתו.

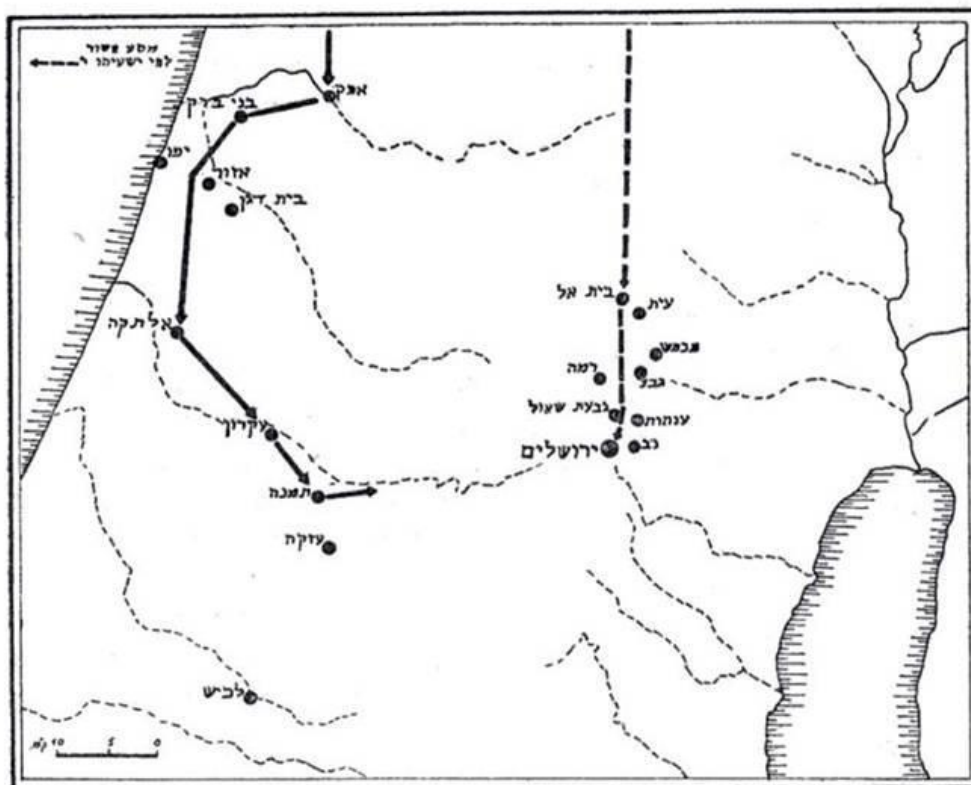
לכל אחד מן הפרטים המוזכרים ישנה חשיבות להבנת הספר, כיון שעולם המושגים והדימויים שבהם משתמש הנביא לקוח מן העולם בו הוא חי.

1. מן הכהנים אשר בענתות בארץ בנימן

ענתות היא עיר כהנים המוזכרת בספר יהושע פרק כא פסוקים יח-יט:

את ענתות ואת מגרשה ואת עלמון ואת מגרשה ערים ארבע. כל ערי בני אהרן הכהנים שלש עשרה ערים ומגרשיהן.

היכן נמצאת ענתות? (מפה בעמוד הבא)

במפה נוכל לראות כי ענתות סמוכה לירושלים ולוואדי קלט. מיקומה מזוהה היום באזור הכפר הערבי ענתא.

העיר ענתות במקומות נוספים בתנ"ך - לתלמידי 5 יח"ל:

העיר ענתות מוכרת לנו ממקומות נוספים בתנ"ך:

הערה דיזקטית - אפשר לתת לתלמידים את המקורות בלבד, ולבקש מהם לרשום אלו עובדות הם לומדים ממקורות אלה על העיר ענתות.

התלמיד נדרש לדעת שבענתות עירו של ירמיהו, היה רצף יישובי מאות רבות של שנים, החל מימי שלמה, מקים המקדש ועד לימי ירמיהו. בימי חזקיהו היא ספגה מכה קשה בידי סנחריב מלך אשור, ולמרות זאת היא המשיכה להתקיים כיישוב יהודי עד לימי החורבן על ידי הבבלים. בהמשך העיר שוקמה מחדש על ידי שבי ציון. הרקע הזה יהיה משמעותי להבנת הנבואה בפרק ל"ב, בה נדרש ירמיהו לקנות את שדה חנמאל דודו אשר בענתות הכבושה בידי הבבלים. ובהקשר הזה הוא התנבא: "כי כה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יִקְנוּ בְּתַיִם וְשָׂדוֹת וְכַרְמִים בְּאֶרֶץ הַזֹּאת" (ירמיהו לב, טו).

בספר מלכים א פרק ב פסוקים כו-כז מסופר על שלמה שגרש את אביתר הכהן לענתות:

וּלְאַבְיָתָר הַכֹּהֵן אָמַר הַמֶּלֶךְ עֲנֵתָת לךָ עַל שְׂדֵיךָ כִּי אִישׁ מוֹת אָתָּה....

וַיִּגְרַשׁ שְׁלֹמֹה אֶת-אַבְיָתָר מִהֵיֹוֹת כֹּהֵן לַיהוָה לְמַלְא אֶת-דְּבַר ה' אֲשֶׁר דִּבֶּר עַל-בֵּית עֲלִי בְּשֻׁלָּה.

ענתות נזכרת גם בתיאור מסע סנחריב בישעיהו פרק י, כח-לב:

כח בא על עית עבר במגרון למכמש יפקיד בליו. כט עברו מעברה גבע מלון לנו חרדה הרמה גבעת שאול נסה. ל צהלי קולך בת גלים הקשיבי לישה עניה ענתות. לא נדרה מדמנה ישיבי הגבים העיו. לב עוד היום בנב לעמד ינפך ידו הר [בית] בת ציון גבעת ירושלם.

כמו כן ענתות נמצאת ברשימת הישובים ששוקמו בידי שבי ציון בעזרא ב, כג, בנחמיה ז, כז ובנחמיה י, כ.

2. המעגלים הסובבים את ירמיהו הנביא: בני עירו ובני משפחתו - להעמקה

הערה דיזקטית: אפשר לתת לתלמידים את המקורות ולבקש מהם לבנות "קלסטרון", לפי הידוע מהפסוקים על ירמיהו.

בטרם היותו נביא, היה ירמיהו רועה צאן כמו מנהיגים רבים לפניו.

בפרק יז, טז ירמיהו מעיד על עצמו שלא רצה לעזוב את תפקידו כרועה: "וְאָנִי לֹא-אַצְתִּי מִרְעֵה אֶחְרִיף, וַיּוֹם אָנוּשׁ לֹא הִתְאַוֵּיתִי..."

כפי הנראה התחיל ירמיהו את פעילותו הנבואית בענתות עירו, עד אשר עורר את חמתם של אנשי ענתות,

כפי המתואר בפרק יא, כא: "...כֹּה אָמַר ה' עַל אַנְשֵׁי עֲנָתוֹת הַמְּבַקְשִׁים אֶת נַפְשִׁי לֵאמֹר, לֹא תִנָּבֵא בְּשֵׁם ה' וְלֹא תִמּוֹת בְּיַדְנִי."

לפי המתואר בפרק יב, ו גם בני משפחתו של ירמיהו יצאו נגדו ובגדו בו, וירמיהו נקרא שלא להאמין בהם:

"כִּי גַם אֶחְיֶה וּבֵית אָבִיךָ, גַּם הַמָּה בְּגָדוּ בְּךָ, גַּם הַמָּה קָרְאוּ אֶחְרִיף מְלֵא, אֵל תֶּאֱמָן בָּם כִּי יִדְבְּרוּ אֵלֶיךָ טוֹבוֹת."

בדידותו של ירמיהו מועצמת כאשר הוא מצטווה בפרק יב, ב: "לֹא תִקַּח לְךָ אִשָּׁה וְלֹא יִהְיוּ לְךָ בָּנִים וּבָנוֹת בְּמִקּוֹם הַזֶּה".

תקופת נבואתו של ירמיהו

אֲשֶׁר הָיָה דְבַר-ה' אֵלָיו בִּימֵי יְאֻשִׁיהוּ בֶן-אֲמוּן מֶלֶךְ יְהוּדָה בְּשָׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ.

וַיְהִי בִּימֵי יְהוֹיָקִים בֶּן-יְאֻשִׁיהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה,

עַד-תֵּם עֶשְׂתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצִדְקִיהוּ בֶן-יְאֻשִׁיהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד-גְּלוֹת יְרוּשָׁלַם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי.

● מי היו הממלכות בתקופתו של ירמיהו?

● מי היו המלכים שבתקופתם פעל ירמיהו?

הערה דיזקטית:

התלמידים צריכים להכיר היטב את הרקע ההיסטורי ואת הפרקים הרלוונטיים - מלכים ב פרקים כא-כה.

הנחיות להוראת הפרקים במלכים מופיעות בנפרד.

מומלץ לבקש מן התלמידים להכין לקראת השיעור הראשון בירמיהו, תמצית קצרה על הידוע להם על אודות תקופת יאשיהו ועל אודות הימים האחרונים של בית המקדש הראשון.

קישור לציר הזמן

1. תחילת תקופת נבואת ירמיהו

בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן-אֲמוּן מֶלֶךְ יְהוּדָה, בְּשָׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה שָׁנָה, לְמַלְכוּ.

2. סיום התקופה - החורבן

עַד-תֵּם עֶשְׂתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצַדֻּקְיָהוּ בֶן-יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד-גְּלוֹת יְרוּשָׁלַם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי.

אף על פי שפתיחתו של ספר ירמיהו מעידה כי סיום תקופת נבואת ירמיהו בגלות ירושלים, מעידים הפרקים האחרונים בספר ירמיהו מפרק מב, א ואילך שפעילותו הנבואית נמשכה גם בתקופה מאוחרת יותר ומחוץ לירושלים.

הקדשת ירמיהו לנביא:

פסוק ה: ה' מטיל את השליחות על ירמיהו

פסוק ו: ירמיהו מסרב וטוען את טענותיו

פסוקים ז-ט: ה' עונה לטענותיו של ירמיהו

פסוק י: ה' חוזר על השליחות בפירוט

<p>ז וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי</p> <p>אֵל-תֹּאמַר נַעַר אֲנִכִּי כִּי עַל-כָּל-אֲשֶׁר</p> <p>אֲשַׁלְּחֶךָ, תֵּלֵךְ, וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר אֲצַוְךָ,</p> <p>תִּדְבֹר.</p>	<p>ד וַיְהִי דְבַר-ה', אֵלַי לֵאמֹר.</p>
<p>ח אֵל-תִּירָא, מִפְּנֵיהֶם כִּי-אֲתָדָךְ אֲנִי</p> <p>לְהַצִּלְךָ, נָא-ה'.</p>	<p>בְּטָרִם אֲצַוְךָ אֲצַרְךָ בְּבֶטֶן יְדַעְתִּיךָ,</p> <p>וּבְטָרִם תֵּצֵא מִרְחֹם הַקִּדְשֹׁתֶיךָ</p> <p>נְבִיא לְגוֹיִם, נִתְּתִיךָ .</p>
<p>ט וַיִּשְׁלַח ה' אֶת-יְדוֹ, וַיַּגַּע עַל-פִּי וַיֹּאמֶר ה'</p> <p>אֵלַי, הִנֵּה נִתְּתִי דְבָרִי בְּפִיךָ.</p>	<p>ו וַאֲמַר, אֲהָה אֲד-נִי ה',</p> <p>הִנֵּה לֹא-יְדַעְתִּי דְבַר</p> <p>כִּי-נַעַר, אֲנִכִּי.</p>
<p>י רְאֵה הַפְּקֻדֹתֶיךָ הַיּוֹם הַזֶּה, עַל-הַגּוֹיִם</p> <p>וְעַל-הַמַּמְלָכוֹת, לְנָתוּשׁ וּלְנָתוּץ, וּלְהֶאֱבִיד</p> <p>וּלְהָרוֹס לְבָנוֹת, וּלְנָטוּעַ.</p>	

המינוי לתפקיד

א. ייעודו מבטן

בְּטָרִם אֶצְרָךְ בְּבֶטֶן יְדֻעֲתִיךָ, וּבְטָרִם תֵּצֵא מִרְחֹם הַקֶּדְשִׁיתִיךָ

רד"ק [ה]:

ויש לשאול: למה לא אמר זה העניין לנביא אחר אלא לירמיהו? ונוכל לומר: לפי שידע הא-ל-יתעלה שירמיהו יסרב בשליחות הא-ל, הודיעו כי הוא מוכן לנבואה מן הבטן.
רד"ק מתמודד עם השאלה מדוע דווקא לירמיהו אומר הקב"ה שייעודו לנביא היה עוד טרם לידתו.

ב. נביא לגויים - לתלמידי 5 יח"ל :

נְבִיא לְגוֹיִם נְתַתִּיךָ

חלק מנביאי ישראל התנבאו גם לגויים (ישעיהו, יחזקאל, עובדיה, נחום ועוד), אולם אצל ירמיהו מצינו תופעה ייחודית שהוא מכונה בשעת מינויו "נְבִיא לְגוֹיִם". ואמנם בהמשך הפרק, בפסוק י, כתוב:

רְאֵה הַקֶּדְשִׁיתִיךָ הַיּוֹם הַזֶּה עַל-הַגּוֹיִם וְעַל-הַמְּמַלְכוֹת לְנִתּוֹשׁ וְלְנִתּוֹץ וּלְהֶאֱבִיד וּלְהָרוֹס לְבָנוֹת וּלְנָטוּעַ.

בסיום ספר ירמיהו, בפרקים מו-נא, מצוי קובץ נבואות על הגויים. קובץ זה פותח בכותרת כללית: "אשר היה דבר ה' אל ירמיהו הנביא על הגויים", ובהמשך מופיעות נבואות הפותחות במילים: "למצרים...למואב...לבני עמון".

אפשר להסביר את הנבואות לגויים בשתי צורות:

אפשרות א' - הנבואות על הגויים היו מיועדות לאזניהם של הגויים, והם אכן נאמרו אליהם, כחלק מהתפיסה שכל העולם נדרש לתיקון.

חיזוק לאפשרות זו ניתן למצוא בירמיה פרק כ"ז:

א בְּרֵאשִׁית מִמְּלַכְתַּת יְהוֹיָקִים בֶּן-יְאוֹשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה הָיָה הַדְּבָר הַזֶּה אֶל-יְרֵמְיָה מֵאֵת ה' לֵאמֹר. ב כֹּה-אָמַר ה' אֱלֹהֵי עֲשֵׂה לְךָ מוֹסְרוֹת וּמִטּוֹת וּנְתַתֶּם עַל-צְוֹאֲרֶךְ. ג וְשַׁלַּחְתֶּם אֶל-מֶלֶךְ אֲדוּם וְאֶל-מֶלֶךְ מוֹאָב וְאֶל-מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן וְאֶל-מֶלֶךְ צַר וְאֶל-מֶלֶךְ צִדּוֹן בְּיַד מַלְאָכִים הַבָּאִים יְרוּשָׁלַם אֶל-צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה.

בנבואה זו מצטווה ירמיהו לשלוח מוסרות ומוטות אל מלכי הגויים וללוות את המשלוח במסר נבואי על כך שהם צריכים לתת את צווארם תחת עולו של נבוכדנאצר מלך בבל.

אפשרות ב' - הנבואות על הגויים נועדו להעביר מסר לעם ישראל ולא נאמרו לגויים.

המסר הוא שה' משגיח על מעשי האדם והאומות, ומשיב להם כגמולם.
בין אם נפרש כך ובין אם נפרש כך, עיקר נבואת ירמיהו היא לעם ישראל.

ג. שליחות ירמיהו

בפסוק י מפרט ה' את תוכן השליחות המוטלת על ירמיהו:

רְאֵה הַפְקַדְתִּיךָ הַיּוֹם הַזֶּה עַל-הַגּוֹיִם וְעַל-הַמַּמְלָכוֹת לְנִתּוֹשׁ וְלְנִתּוּץ וְלְהַאֲבִיד וְלְהַרוֹס לְבָנוֹת וְלִנְטוֹעַ.

התפקיד המוטל על ירמיהו כנביא כולל שישה פעלים. מהם ארבע פעולות המציינות הרס ושתיים המציינות בניין. כוונת הדברים אינה שירמיהו עצמו צריך לעשות פעולות אלה, אלא הן מאפיינות את נבואתו שרובה פורענות ומיעוטה נחמה.

העמקה:

הפעלים הנזכרים בהקדשת ירמיהו חוזרים בספר פעמים אחדות במשמעויות שונות.

נבחן את הופעתם במקומות השונים ונעמוד על הבדלי המשמעות בכל מקום.

1. בפרק יח, ה-יב אנו שומעים כי הקב"ה בהנהגתו את העולם גוזר לעתים על אומה לנתוש ולנטוע... ולעיתים לבנות ולנטוע.

ה וַיְהִי דְבַר־ה' אֵלַי לְאמֹר.

ו הַכִּיּוֹצֵר הַזֶּה לֹא־אוּכַל לַעֲשׂוֹת לָכֶם בַּיּוֹם הַזֶּה כַּחֲמֹר בְּיַד הַיּוֹצֵר כְּרֵאֲתֶם בְּיַד־בַּיִת יְשׁוּרָאֵל.

ז רָגַע אֲדַבֵּר עַל־גּוֹי וְעַל־מַמְלָכָה לְנִתּוֹשׁ וְלִנְתּוּץ וְלְהַאֲבִיד .

ח וְשָׁב הַגּוֹי הַהוּא מִרְעֵתוֹ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עָלָיו וְנַחַמְתִּי עַל־הַרְעָה אֲשֶׁר חֲשַׁבְתִּי לַעֲשׂוֹת לוֹ.

ט וְרָגַע אֲדַבֵּר עַל־גּוֹי וְעַל־מַמְלָכָה לְבָנוֹת וְלִנְטוֹעַ .

י וְעֲשֵׂה (הרעה) הַרַע בְּעֵינַי לְבַלְתִּי שָׁמַע בְּקוֹלִי וְנַחַמְתִּי עַל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְהִיטִיב אוֹתוֹ.

יא וְעַתָּה אָמַרְנָא אֶל־אִישׁ־יְהוּדָה וְעַל־יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם לְאמֹר

כֹּה אָמַר ה' הִנֵּה אֲנֹכִי יוֹצֵר עֲלֵיכֶם רָעָה וְחֹשֵׁב עֲלֵיכֶם מַחְשָׁבָה שׁוֹבוּ נָא אִישׁ מִדְּרָכּוֹ הַרְעָה וְהִיטִיבוּ דְרָכְכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם.

יב וְאָמְרוּ נוֹאֵשׁ כִּי־אֲחַר־י מַחְשְׁבוֹתֵינוּ נִלְךְ וְאִישׁ שָׁרְרוֹת לְבוֹהַרַע נַעֲשֶׂה.

2. פרק כד, ה-ו: נבואת נחמה לישראל. הפעלים של ההרס באים בשלילה (לא אהרס, לא אתוש). כל הפעולות לטובה.

ה כֹּה־אָמַר ה' אֱלֹהֵי יְשׁוּרָאֵל כְּתֹאנִים הַטּוֹבוֹת הָאֵלֶּה כְּרֵאֲכִיר אֶת־גְּלוֹת יְהוּדָה אֲשֶׁר שָׁלַחְתִּי מִן־הַמְּקוֹם הַזֶּה אֲרָץ כַּשְׂדִּים לְטוֹבָה.

ו וְשָׁמַתִּי עֵינַי עֲלֵיהֶם לְטוֹבָה וְהִשְׁבַּתִּים עַל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְנֵיתִים וְלֹא אֶהְרַס וְנִטְעַתִּים וְלֹא אֶתּוֹשׁ.

3. פרק לא, כו-כו: הקב"ה מבטיח שכשם שהתקיימה הפורענות כך תתקיימנה פעולות הנחמה.

כו הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־ה' וְזָרַעְתִּי אֶת־בַּיִת יְשׁוּרָאֵל וְאֶת־בַּיִת יְהוּדָה זָרַע אָדָם וְזָרַע בְּהֶמָּה.

כז וְהָיָה כַּאֲשֶׁר שָׁקַדְתִּי עֲלֵיהֶם לְנִתּוֹשׁ וְלִנְתּוּץ וְלְהַרֹס וְלְהַאֲבִיד וְלְהַרַע

כִּן אֶשְׁקֹד עֲלֵיהֶם לְבָנוֹת וְלִנְטוּעַ נְאֻם־ ה'.

4. פרק מב, י: ירמיהו מנבא נחמה לנשאים בארץ אחרי החורבן. פעלי ההרס באים בשלילה (לא אהרס, לא אתוש).

י אִם־שׁוּב תִּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וּבְנִיתִי אֶתְכֶם וְלֹא אֶהְרֵס וְנִטְעַתִּי אֶתְכֶם וְלֹא אֶתּוֹשׁ כִּי נִחְמַתִּי אֶל־הָרְעָה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לָכֶם:

5. פרק מה, ד: נבואת פורענות ליהודה. הפעלים השליליים יבטלו את הפעלים של הבנייה.

ד כֹּה תֹאמַר אֱלֹהֵי כֹה אָמַר ה' הִנֵּה אֲשֶׁר־בְּנִיתִי אֲנִי הִרֵס וְאֵת אֲשֶׁר־נִטְעַתִּי אֲנִי נִתְּשׁ וְאֶת־כָּל־הָאָרֶץ הִיא.

לסיכום:

המילים "ראה הפקדתיך... לנתוש ולנתוץ ולהאביד ולהרוס לבנות ולנטוע" מהדהדות לאורך כל תקופת נבואתו של ירמיהו כביטוי לכך שהפנים את התפקיד שהוטל עליו.

ד. תגובת הנביא: התנגדות הנביא לתפקיד

הערה דיזקטית:

בשלב זה אפשר להציג לפני התלמידים את השאלה מה יכולות להיות התגובות של ירמיהו לתפקיד שהוטל עליו.

כמו כן אפשר להעמיק את הדיון בשאלה מה יכולות להיות הסיבות להתנגדותו של ירמיהו. (חוסר יכולת לדבר בציבור, חוסר רצון להטיף לעם, פחד לנבא לעם נבואות פורענות, חשש שהדברים שינבא לא יתקיימו).

ו וְאָמַר אֲהָה אֲדֹ-נִי ה' הִנֵּה לֹא יָדַעְתִּי דְבַר כִּי נָעַר, אֲנֹכִי.

ירמיהו מגיב בניסיון להשתמט מן התפקיד. מהי טענתו?

רש"י [ו]:

כי נער אנכי - איני כדאי להוכיח. משה הוכיחן סמוך למיתתו כבר נחשב בעיניהם בכמה נסים שעשה להם: הוציאם ממצרים וקרע להם את הים, הוריד את המן והגזיז את השליו, נתן להם את התורה, העלה את הבאר.

אני בתחילת שליחותי, אני בא להוכיח!?

מלבי"ם [ו]:

הנה לא ידעתי דבר כי נער אנכי - וזה יהיה משלושה פנים:

א, שהנער לא יערב לבו לגשת בפני גדולים.

ב, שהנער אינו יודע לסדר דבריו במליצה ולשון צח שעל זה צריך הרגל רב.

ג, מצד העם שנשלח אליהם, שלא ישאו פנים לנער צעיר הימים ויקומו עליו ויהרגוהו.

הערה דיזקטית:

על פי המבנה שהצגנו בתחילת היחידה, אפשר להציב לפני התלמידים את השאלה מה מפירושו של המלבי"ם מתאים ביותר לאופן שבו מגיב ה' לסירובו של ירמיהו.

ה. תשובת ה' לנביא**דחיית ההתנגדות**

ז וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי אֶל-תֹּאמַר נַעַר אֲנֹכִי כִּי עַל-כָּל-אֲשֶׁר אֶשְׁלַחְךָ תִּלְךָ וְאֵת כָּל-אֲשֶׁר אֶצְוֶה תִּדְבֹר. ח
אֶל-תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי-אֶתְּךָ אֲנִי לְהַעֲלֶךָ נָא-ה'.

המלבי"ם רואה בדברי ה' תשובה לחששותיו של ירמיהו:

מלבי"ם [ח]:

ויאמר ה' - אחר שבזה נכלל ג' חששות, שנים מצדו ואחד מצד העם, השיב לו ה' בל תאמר טענה זאת מצד שאתה נער, כי נגד מה שאתה חושש שלא תערב לבך לגשת במקום גדולים, הלא אל כל אשר אשלחך תלך, שההולך בשליחות מלך גדול לא יבוש ללכת בכל מקום אשר ישולח, בידעו מעלת משלחו הגם שהוא עצמו צעיר ונבזה. ונגד החשש שלא תדע לסדר הדברים בטוב טעם, את כל אשר אצוך תדבר, אתה לא תדבר רק מה שאצוך ואשים דברי בפיך.

אל תירא, ונגד מה שאתה ירא שיהרגוך, אל תירא מפניהם כי אנכי אצילך מידם.

ט וַיִּשְׁלַח ה' אֶת-יְדוֹ וַיַּגַּע עַל-פִּי וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי הִנֵּה נָתַתִּי דְבָרִי בְּפִיךָ.

מה משמעות הנגיעה על פיו של ירמיהו?

בהקדשות של נביאים נוספים אנו מוצאים מעשה שנעשה בידי ה' או על ידי מלאך המתייחס לפיו של הנביא.

ישעיהו פרק ו - וַיַּעַף אֵלַי, אֶחָד מִן-הַשְּׂרָפִים וּבִידוֹ רִצְפָה בְּמַלְקָתִים לָקַח מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ. וַיַּגַּע עַל-פִּי וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָגַע זֶה עַל-שְׂפָתֶיךָ וְסֵר עֲוֹנֶךָ וְחַטָּאתֶךָ תִּכָּפֵר.

יחזקאל ג - וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן-אָדָם אֵת אֲשֶׁר-תִּמְצָא אֲכֹל. אֲכֹל אֶת-הַמִּגְלָה הַזֹּאת וְלֶךְ דֶּבַר אֶל-בֵּית יִשְׂרָאֵל. וְאָפַתַח אֶת-פִּי וַיֹּאכִילֵנִי אֶת הַמִּגְלָה הַזֹּאת. וַיֹּאמֶר אֵלַי, בֶּן-אָדָם בְּטֶנֶד תֹּאכַל וּמַעֲיָד תִּמְלֹא אֶת הַמִּגְלָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן אֵלֶיךָ. וְאָכַלְהָ וְהָיִי בְּפִי כְדָבָשׁ לְמַתּוֹק.

הנביאים, כאנשים אשר "כלי עבודתם" הוא בפיהם, עוברים תהליך הקשור לפה, כיוון שהוא אמצעי התיווך בין הנביא לעם.

יש צורך כביכול להכין את הפה לתפקידו החדש.

ישעיהו אשר טענתו היא: "כי איש טמא שפתיים אֲנֹכִי וּבְתוֹךְ עִם טָמֵא שְׁפָתַיִם אֲנֹכִי יוֹשֵׁב" עובר תהליך של "טיהור הפה" עם כניסתו לתפקיד.

ירמיהו שטוען: "לא-יִדְעָתִי, דָּבָר כִּי-נֶעַר, אֲנֹכִי" מקבל לתוך פיו את דבר ה'.

משה המביע את חששו מן התפקיד שהוטל עליו במילים: "לא איש דְּבָרִים אֲנֹכִי גַם מִתְמוּל גַּם מִשְׁלָשָׁם, גַּם מֵאֵז דְּבָרָךְ אֶל-עֶבְדְּךָ כִּי כָבֵד-פָּה וּכְבֹד לְשׁוֹן, אֲנֹכִי." (שמות ד, י) נענה בידי הקב"ה: "מי שֶׁם פֶּה לְאָדָם". גם אצל יחזקאל כרוכה קבלת התפקיד בפעילות הקשורה אל הפה. יחזקאל נדרש לאכול את מגילה הכתובה: "וְהָיָא כְּתוּבָה פָּנִים וְאַחֲזֹר וְכָתוּב אֵלֶיךָ קִנִּים וְהָגָה וְהִי" (יחזקאל ב, י). בפעולה זו מתבצעת ההפנמה של תוכן הנבואה שעליו לנבא, ובמעשה האכילה הנביא מכניס אל תוכו את המסר הנבואי.

המעניין הוא שיחזקאל מעיד: "וְאֶכְלָה וְתִהְיֶה בְּפִי כְּדָבָשׁ לְמִתּוֹק". אף על פי שתוכן הנבואה על עם ישראל הוא קשה ומכיל נבואת זעם, עצם חווית הנבואה האישית של יחזקאל היא מתוקה.

העמקה - השוואת הקדשת ירמיהו להקדשת נביאים אחרים

כדאי להשוות את תהליך המינוי של ירמיהו לנביא לתהליך דומה אך שונה שעברו נביאים נוספים.

משה שמות ג א-ז, יז	ישעיהו ישעיהו ו	ירמיהו ירמיהו א	יחזקאל יחזקאל א, ג - ג, ט
התגלות ה'			
מינוי			
תוכן השליחות			
הסירוב לשליחות			
דחיית הסירוב			
אות			
חיזוק			

הערה דידקטית :

בטבלה אפשר להתמקד רק בתגובת הנביא לשליחות, ולהשוות בין הנביאים השונים בשאלת נכונותם לקבל על עצמם את התפקיד.

בכיתה חזקה: לאחר מילוי הטבלה אפשר לבקש מן התלמידים למיין את נימוקי הסירוב של הנביאים לסוגים שונים של סירוב - האם הבעיה היא בבעל התפקיד או באנשים שאליהם הוא נשלח.

את לימוד הטבלה כדאי לסכם בדיון ממוקד על ירמיהו: סיבת סירובו והקשר בין הסירוב לטיבו של התפקיד הקשה שהוטל עליו.

מאמרו של הרב יששכר יעקובסון: [ירמיהו כאישיות טראגית, חזון המקרא, ב, עמ' 337-342](#):

נבואת המראות - פסוקים יא-טז:

יא וַיְהִי דְבַר-ה' אֵלַי לֵאמֹר מֶה-אַתָּה רֹאֵה יִרְמְיָהוּ וְאָמַר מִקַּל שָׁקַד אֲנִי רֹאֵה. יב וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי הִיטַבְתָּ לְרֹאוֹת בִּי-שָׁקַד אֲנִי עַל-דְּבָרֵי לַעֲשׂוֹתוֹ.

יג וַיְהִי דְבַר-ה' אֵלַי שְׁנִית לֵאמֹר מֶה אַתָּה רֹאֵה וְאָמַר סִיר נְפוּחַ אֲנִי רֹאֵה וּפְנֵי מִפְּנֵי צְפוּנָה. יד וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי מִצְפוֹן תִּפְתַּח הָרְעָה עַל כָּל-יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ.

טו כי הנני קרא לכל-משפחות ממלכות צפונה נאם-ה' ובאו ונתנו איש כסאו פתח שערי ירושלים ועל כל-חומתיה סביב ועל כל-ערי יהודה. טז ודברתי משפטי אותם על כל-רעתם אשר עזבוני ויקטרו לאלהים אחרים וישתחוו למעשי ידיהם.

יז ואתה תאזר מתנייד וקמת ודברת אליהם את כל-אשר אנכי אצויד אל-תחת מפניהם פן-אחתיד לפניהם. יח ואני הנה נתתיך היום לעיר מבצר ולעמוד ברזל ולחמות נחשת על-כל-הארץ למלכי יהודה לשריה לכהניה ולעם הארץ. יט ונלחמו אליך ולא-יוכלו לך פי-אתד אני נאם-ה' להצילך.

שני מראות מראה ה' לירמיהו:

הערה דידיקטית:

מומלץ לתת לתלמידים להשוות בין המראות. בכיתות חזקות אפשר לוותר על החלק הימני של הטבלה, ולבקש מן התלמידים למצוא לבד את התבחינים לטבלה.

	מראה א	מראה ב
	תיאור ההתגלות	ויחי...
	שאלת ה'	
	תשובת הנביא	
	המשך הדיבור האלוקי	
	פתרון המראה	

--	--	--

א.המראה הראשון

וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר מָה אַתָּה רֹאֶה יִרְמְיָהוּ וְאָמַר מִקַּל שָׂקֵד אֲנִי רֹאֶה. וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי הִיטְבֹּת לְרֵאוֹת כִּי שָׂקֵד אֲנִי עַל דְּבָרַי לַעֲשׂוֹתוֹ.

שני המראות פותחים בשאלה : מה אתה רואה?

מה תפקידה של שאלה זו?

הנביא נדרש לזהות את מראה הנבואה - הוא צריך להצליח לזהות מה הוא רואה.

איך הזיהוי של מקל השקד מחזק את מעמדו כנביא?

רד"ק [יא]:

מקל שקד אני רואה - נראה כי רואה המקל בלא עלים ובלא פרחים, והתבונן אליו במראה הנבואה והכיר בו שהוא מעץ שקד. לפיכך אמר לו "היטבת לראות" (יב).

לפי רד"ק לא ניתן היה בעיני אנוש לזהות את סוג העץ מכיוון שלא היה עליו שום סימן זיהוי בוטאני. ירמיהו הצליח לזהותו בכוח נבואתו, והצלחה במשימה הנבואית הראשונה, חיזקה אותו שהוא מתאים לתפקיד שממנו הוא חשש.

מדוע בחר ה' להראות לירמיהו דווקא מקל שקד?

רש"י [יא]:

השקד הזה הוא ממהר להוציא פרח קודם לכל האילנות, אף אני ממהר לעשות דברי.

לפי רש"י הבחירה במקל שקד נועדה להצביע על כך שהקב"ה ממהר לעשות את דברו.

שד"ל [יא]:

כי שוקד אני - לשון הנופל על הלשון. ואין הכוונה כי ממהר אני לקיים דברי כמו השקד שממהר להוציא פרח, שאם כן היה לו לכתוב כי ממהר אני. כי אמנם אין שורש ש.ק.ד מורה על העשייה מהר, כי אם על ההשגחה על הדבר בלא התרשלות ובלא שכחה. וגם העניין הזה לחזק את ליבו שלא יירא מלדבר אל העם. כי לא יטוש ה' את הדברים אשר ישים בפיו, לעשותם.

הערה דידיקטית:

כתרגול לשאלות יישום בבחינה מומלץ לתת לתלמידים להתמודד עם קטע הפרשנות של שד"ל בעצמם.

בנוסף : יש ללמד את המושג "לשון נופל על לשון".

- מדוע הראה ה' לירמיהו מקל שקד לפי דעת שד"ל? במה שונה פירושו מפירוש רש"י?

בהמשך נבואת ירמיהו בפרק לא כזו אנו מוצאים שוב את השימוש בשורש שק"ד במובן של השגחה והקפדה, תוך שימוש באותם פעלים המופיעים בהקדשת ירמיהו.

וְהָיָה כַּאֲשֶׁר שָׁקַדְתִּי עֲלֵיהֶם לְנִתּוּשׁ וְלְנִתּוּץ וְלְהָרֵס וְלְהַאֲבִיד וְלְהַרְעֵ בֶן אֲשָׁקֵד עֲלֵיהֶם לְבָנוֹת וְלְנִטּוּעַ נְאֻם ה'.

ב. המראה השני

יג וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי שְׁנִית לְאֹמֵר מָה אַתָּה רֹאֶה וְאֹמַר סִיר נְפוּחַ אֲנִי רֹאֶה וּפְנֵי מִפְּנֵי צְפוּנָה. יד וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי מִצְפוֹן תִּפְתַּח הָרְעָה עַל כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ.

- מהו הסיר הנפוח?
- מדוע פניו מפני צפונה?

רד"ק [יג]:

סיר נפוח - ... רותח, והסיר כשהוא רותח תעלה הבל ...

ופניו מפני צפונה - מורה כי פני הסיר היו פונים צפונה ... להורות כי המרתיחים אותה היו מארץ צפון.

ר' מנחם בן שמעון [יג]

וזאת הסיר משל לישראל, העומדת מצד אחד למול ארץ בבל ... והאש משל לנבוכדנאצר שילכדנה וישרפה באש.

הפרשנים הקלאסיים פירשו את הביטוי "סיר" ככלי לבישול, ואילו בעת החדשה עם חזרתנו ארצה הועלתה הכוונה שמדובר בצמח יבש (המכונה כיום סירה קוצנית) ששימש כחומר תבערה, על בסיס הכתוב בקהלת "כִּי כְּקוֹל הַסִּירִים תִּפְתַּח הַסִּיר בֶּן שְׁחַק הַכְּסִיל" (קהלת ז, ו). ראו בהערותו של דעת מקרא לפסוק יג: "יש אומרים ש'סיר נפוח' הכוונה לערימת סירים [=קוצים] שרגילים לאספם כדי שישמשו חומר לבערה."

לשם מה היה צריך להראות לירמיהו שני מראות?

תפקיד המראה הראשון הוא להצביע על הזמן של הפורענות, ואילו תפקיד המראה השני הוא להצביע על מקור הפורענות - מניין תבוא.

טו כי הנני קרא לכל-משפחות ממלכות צפונה נאם-ה' ובאו ונתנו איש כסאו פתח שערי ירושלים ועל כל-חומתיה סביב, ועל, כל-ערי יהודה. טז ודברתי משפטי אותם על כל-רעתם אשר עזבוני ונקטרו לאלהים אחרים, וישתחוו למעשי ידיהם.

יז ואתה תאזר מתניד וקמת ודברת אליהם את כל-אשר אנכי אצנן אל-תחת מפניהם פן-אחתד לפניהם.

העמקה: למעוניינים בקריאה נוספת בנושא המראות, מאמרו של פרופ' חננאל מאק: "[מקל שקד](#)"

[אני רואה](#)"

בסיום נבואת המראות חוזר הקב"ה על תפקידו של הנביא, אך הפעם מוצג תפקידו כנביא לעם ישראל בלבד.

משימה זו אינה מוצגת כמשימה קלה, הקב"ה מבשר לירמיהו שהוא יחשל אותו לקראת המשימה. הדימויים המופיעים - עיר מבצר, עמוד ברזל, חומות נחושת - מעידים על הקושי שיהיה לירמיהו ועל ההתנהגות שעליו לסגל לעצמו מול העם.

יח וְאֲנִי הִנֵּה נֹתֵתִיךָ הַיּוֹם לְעִיר מְבֻצָּר וְלְעָמוּד בְּרִזָּל וּלְחֻמּוֹת נְחֹשֶׁת עַל-כָּל-הָאָרֶץ לְמַלְכֵי יְהוּדָה לְשָׂרֵיהָ לְכַהֲנֵיהָ וְלָעָם הָאָרֶץ. יֵט וְנִלְחַמוּ אֵלֶיךָ וְלֹא-יִוָּכְלוּ לָךְ כִּי-אֶתְּךָ אֲנִי נֹאֵם-ה' לְהַצִּילְךָ.

הבטחתו של הקב"ה לירמיהו כי יגן עליו מהווה מצד אחד הרגעה, אך מצד שני מבשרת כי יש לו אכן ממה לפחד.

ואמנם, לאורך שנות נבואתו, יציל ה' אותו פעמים רבות ברגע האחרון. ירמיהו יידרש להתמודד עם קשיים רבים בנבואתו מול העם.

לסיכום:

פרק א מתחלק לשני חלקים:

א. הקדשת ירמיהו

ב. נבואת המראות

בחלק הראשון מוצג תפקידו של הנביא כ"נביא לגויים". בחלק השני מוצג תפקידו של ירמיהו כנביא חורבן ונחמה לעם ישראל. בשני החלקים ניתנת לנביא הבטחת חיזוק לקראת התפקיד.

בחלק א':

אל-תִּירָא מִפְּנֵיהֶם כִּי-אֶתְּךָ אֲנִי לְהַצִּילְךָ נֹאֵם-ה'.

בחלק ב':

יח וְאֲנִי הִנֵּה נֹתֵתִיךָ הַיּוֹם לְעִיר מְבֻצָּר וְלְעָמוּד בְּרִזָּל וּלְחֻמּוֹת נְחֹשֶׁת עַל-כָּל-הָאָרֶץ לְמַלְכֵי יְהוּדָה לְשָׂרֵיהָ לְכַהֲנֵיהָ וְלָעָם הָאָרֶץ. יֵט וְנִלְחַמוּ אֵלֶיךָ וְלֹא-יִוָּכְלוּ לָךְ כִּי-אֶתְּךָ אֲנִי נֹאֵם-ה' לְהַצִּילְךָ.